

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929 Kociančič Š.
316.73(450.367Gorica)"1851/1862"
prejeto: 26. 4. 2007

Petra Kolenc

univ. dipl. bibliotekarka, absolventka zgodovine, zunanja sodelavka ZRC SAZU Raziskovalne postaje Nova Gorica,
Delpinova 12, SI-5000 Nova Gorica
e-mail: petra.kolenc@siol.net

Delovanje Štefana Kociančiča v Gorici in njegove publicistične objave o Goriški v Zgodnji danici (1851–1862)

IZVLEČEK

Prispevek oriše življenjsko pot slovenskega duhovnika, poliglota, jezikoslovca, bibliotekarja, profesorja Štefana Kociančiča in njegovo delovanje v Gorici sredi 19. stoletja. Opozori na vlogo goriškega bogoslovnega semenišča pri vzpostavljanju slovenske identitete v mestu in Kociančičevo prizadevanje za rabo slovenskega jezika v javnosti. Besedilo se v nadaljevanju osredotoči na Kociančičevo prispevke "Iz Gorice", ki so med letoma 1851 in 1862 izhajali v katoliškem časniku Zgodnja danica. Avtor v njih obravnava aktualne dogodke, ki so v omenjenih letih odmevali v Gorici in širši okolici. Njegove publicistične objave hkrati opisujejo zgodovinsko, jezikovno, narodnostno in kulturno pestrost Gorice sredi 19. stoletja. Nekoliko daljši izseki Kociančičevih besedil pa pričajo o stanju slovenščine izpred sto petdesetih let.

KLJUČNE BESEDE

Gorica, 19. stoletje, Štefan Kociančič, Centralno bogoslovno semenišče, Zgodnja danica

SUMMARY

*ŠTEFAN KOCIANČIČ AND HIS WORK IN GORIZIA, HIS ARTICLES ABOUT THE GORIZIA REGION
IN ZGODNJA DANICA BETWEEN 1851–1862*

The article illuminates life and work of the Slovenian priest, polyglot, linguist, librarian and professor Štefan Kociančič, whose life and work was connected with the town of Gorizia, where he lived and worked in the middle of the 19th century. Theological seminary, where Kociančič spent most of his life being a theological professor and librarian, played a very important role in the reestablishing of the Slovenian identity in the town, where different identities (Italian, Friulan, Slovene) coexisted. Kociančič also played important role in Slovenian language to become one of the public languages in the town. Between 1851 and 1862 he published articles about current affairs going on in Gorizia and its surroundings in the catholic paper Zgodnja danica. His articles represent a very important source of what Gorizia linguistically, historically, nationally and culturally looked like in the middle of the 19th century. Longer inserts of Kociančič texts were chosen intentionally to show the position of the Slovenian language 150 years ago.

KEY WORDS

Gorizia, 19th century, Štefan Kociančič, Central theological seminary, Zgodnja danica

Uvod

Štefan Kociančič (1818–1883), v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu označen kot duhovnik, jezikoslovec, pisatelj in zgodovinar, je bil v času svojega življenja eden od pomembnejših tvorcev in spodbujevalcev slovenske kulture v Gorici. Morda ga zgodovinarji zaobide ravno zaradi njegove skromnosti in delovanja v senci Valentina Staniča.

Skromen, a marljiv vipavski poliglot je za seboj pustil obsežen in žal še ne povsem obdelan opus. Večji del njegove zapuščine hrani semeniška knjižnica v Gorici.¹ Med njegovimi še neobjavljenimi rokopisi najdemo turško-nemški, etiopsko-latinski, slovensko-nemški slovar in številna druga jezikovna in teološka dela. Njegovo plodno pisateljsko, prevajalsko, uredniško in raziskovalno dejavnost so nekateri zgodovinarji razdelili na obdobja v katerih pa ni slutiti posebnih vsebinskih sklopov.² Dejstvo pa je, da se je do leta 1854 v zelo širokem smislu posvečal domoznanstvu in zgodovinskim študijam, čeprav so mu nekateri zgodovinarji³ očitali nekritičnost in diletantstvo, tudi podleganje avtohtonistični teoriji. Kljub temu veljajo Kociančičevi domoznanski teksti za ene izmed temeljev pisanja zgodovine Slovencev, ki so jo v 70. in 80. letih 19. stoletja nadaljevali izšolani zgodovinarji (Simon Rutar, Franc Kos).

Edino večje raziskovalno delo o njem je izšlo leta 1984⁴ ob mednarodnem simpoziju o Štefanu Kociančiču, ki ga je organiziral Istituto di storia sociale e religiosa iz Gorice, izdano v zbirki *Fonti e studi di storia sociale e religiosa*. V knjigi so številni avtorji osvetlili posamezne drobce njegovega življenja in dela. Knjiga⁵ z naslovom *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani* vsebuje tudi bibliografije v hebrejskem, latinskem in slovenskem jeziku, ki popisujejo njegove objave v periodičnih publikacijah. Omenjeni popis je bil hkrati povod za temeljitejši pregled njegovih člankov o Goriški, ki so med letoma 1851 in 1862 izhajali v katoliškem časniku *Zgodnja danica*.

Rojstna Vipava in šolanje v Gorici

Dne 25. decembra leta 1818 se je rodil še en "Mrhar", kot so takrat ljudje iz bližnjih krajev imenovali Vipavce zato, ker so bili daleč naokoli znani kot mrhovinarji, saj da koljejo živino kar sredi trga. To so bili časi, ko so ljudje jedli meso le ob velikih cerkvenih praznikih, skozi leto pa so se veselili, če je kakšen košček kože zašel v sicer pusti ričet. Štefan Kociančič v enem od svojih zapisov omeni, da je bil rojen v številni družini: "*Kje so zdaj tisti srečni časi, ko smo pri kosilu in pri večerji okoli mize sedeli in iz skleda zajemali, kar nas je bilo v hiši, ded in baba, oče in mati in nas sedmero otrok, osmi je bil student in ga ni bilo doma*".⁶ Kociančič se spominja hiše z vrtom, poljem in vinogradi, kjer je odraščal, ter žalosti ob dejstvu, da so si kasneje celotno posest zaradi zadolženosti razdelili upniki. Družina se je zato razselila po Goriški. Idiličnost kmečkega okolja je Kociančiča spremljala vse do tedaj, ko je kot trinajstletnik prišel v goriške šole. "*To je bil čas, ko na Ipavskem še ni bilo nobenega osla; to je, da me prav umete, nobenega štirinogatega osla, ker oslov, ki imajo po dve nogi, ni manjkalo nikoli tudi pri nas, kakor povsod*".⁷

Iz številnih Kociančičevih besedil je razvidno, da je imel nostalgichen odnos do časa, ki ga je preživel v Vipavi,⁸ še bolj pa se je ta odnos poglobljal, ko je prišel v Gorico. Preteklost, na katero se je vedno znova oziral in jo primerjal s tedanjim časom, je tudi pozneje v življenju spremljala njegovega konservativnega, vendar raziskovalnega duha, ki je marljivega učenjaka pripeljal do razumevanja več kot tridesetih svetovnih jezikov. Štefan Kociančič je postal eden pomembnejših tvorcev kulturnega življenja na Goriškem sredi 19. stoletja.⁹

Že v srednji šoli se je začel zanimati za semitske jezike, ki jih je kot samouk spoznaval vse svoje življenje. Kot gimnazijec je velikokrat zašel k bratu, vikarju na Bukovem. Tam je med knjigami našel hebrejsko slovnico in se začel z vnemo učiti hebrejščine. V gimnazijskih letih je bil domači učitelj pri okrožnem glavarju Gleispachu v Gorici. Prav pri njem je spoznal tedaj enega najpomembnejših kulturnih in narodnih buditeljev na Goriškem, Valentina Staniča. Ta ga je navdušil za slovenščino.¹⁰

1 Podgornik, *Štefan Kociančič*, str. 398–401.

2 Marušič, *Štefan Kociančič in njegov pomen za Slovence*, str. 47–57.

3 Grafenauer, *Struktura in tehnika zgodovinske vede*, str. 222–223.

4 Poleg obsežne disertacije z naslovom *Uno studioso Sloveno nella Gorizia dell'ottocento: la figura e l'opera di Stefano Kociančič*, ki jo je leta 1997 na videmski univerzi zagovarjal Davide Tascia in v kateri je osvetlil osebnost Štefana Kociančiča predvsem z vidika jezikoslovja.

5 Publikacija je rezultat simpozija, ki je bil v Gorici organiziran leta 1984 in je osvetlil življenje in delo tega pomembnega rojaka.

6 Kociančič, *Nekdaj in zdaj*, str. 25.

7 Prav tam, str. 26.

8 Vipava, ki je bila upravno na Kranjskem, je do 1830 pripadala goriški nadškofiji.

9 Marušič, *Štefan Kociančič*, str. 47–57.

10 Primorski slovenski biografski leksikon (PBL), str. 82.

Štefan Kociančič (1818–1883) (Marušič, *Goriški spomini*, str. 32)

Študij je nadaljeval v goriškem semenišču, kjer je vzorno uredil knjižnico in z budnim spremljanjem novih knjižnih izdaj skrbel za rast zbirke, ki jo je pomnožil na približno 16.000 zvezkov. Pridobil je tudi številne slovenske knjige, ki so se v omenjeni zbirki ohranile.¹¹ Leta 1841 je bil posvečen v duhovnika, od leta 1842 do 1846 je služboval v Ločniku. Na pragu furlanskega sveta se je поблиže seznanil s furlansko kulturo in mentaliteto ter jo kot prvi prek publicistike približal slovenskemu prostoru. Nato je bival v Gorici, kjer je postal semeniški profesor, predaval je zgodovino semitskih jezikov in zgodovino Svetega pisma, ki ga je razlagal in prevajal po hebrejskem izvirniku. Kot profesor je med študenti užival velik ugled, njegova predavanja so bila zaradi zanimivega podajanja snovi dobro obiskana. Plodno pot profesorja je spremljala pot učenjaka samouka, ki je veliko časa namenil preučevanju starih orientalskih jezikov. Seveda pri tem ni zanemarjal drugih jezikov, potrebno je poudariti, da je poznal kar 31 jezikov, od tega 15 boljše, 16 slabše. Med vsemi mu je bila najljubša hebrejščina, v kateri je pisal tudi

¹¹ Podreka, *Semeniška knjižnica v Gorici*. Vsebuje tudi: Katalog Semeniške knjižnice v Gorici: knjige v slovenskem jeziku iz 19. stoletja.

pesmi. Povsem domači so mu bili slovenščina, nemščina, italijanščina, furlanščina, latinščina in grščina. Uspešen je bil pri razbiranju angleških, španskih, portugalskih, romunskih, turških, perzijskih, koptskih, arabskih, sirskih, armenskih, madžarskih in drugih, tudi slovanskih tekstov, vključno s staro cerkveno slovanščino, ki jo je hotel vpeljati v semenišče z ozirom na študente s kvarnerskih otokov, "kjer se maša streže glagoljaški".¹² Posebej se je zanimal za katalonsko-provansalski, valižanski in ladinski jezik. Poskusil je tudi sanskrt. S številnimi publikacijami, ki jih je napisal, prevajal ali zgolj opozarjal nanje, je skušal postaviti slovenščino ob bok jezikom, ki so tedaj odzvanjali po Goriški. Narodni preporod je spodbujal z javno rabo slovenščine. Nase je opozoril tudi kot bibliotekar semeniške knjižnice, v kateri je preživel številne proste ure vse do 9. aprila 1883, ko je sredi "spomina človeštva" umrl še ne star 65 let.¹³

Gorica v času Štefana Kociančiča

Nedvomno so imeli duhovniki¹⁴ v predmarčnem času pomembno vlogo, saj so opravljali prve korake slovenskega kulturnega osveščanja tudi na Goriškem. Osrednje bogoslovno semenišče, ustanovljeno leta 1818, je bilo edina visoka šola v tedanjem Avstrijskem primorju. Revolucionarni dogodki iz leta 1848 in porajanja novih nacionalnih gibanj so odmevali tudi v goriškem prostoru. V Gorici sta se tedaj prebujali dve ključni politični in kulturni javnosti: italijanska in slovenska. Leto 1848 je prineslo tudi t. i. "Magno car-to" goriškega italijanstva, ki je preroško nakazala problem, ki se je manifestiral skozi drugo polovico 19. in začetek 20. stoletja vse do druge svetovne vojne, ki je Gorico iztrgala njenemu zaledju. Jezikoslovec, tedaj devetnajstletni Graziadio Isaia Ascoli, tudi učenec Štefana Kociančiča, je v manifestu "*Gorizia italiana tollerante, concorde*"¹⁵ odločno začrtal razmejitev med mestom in podeželjem, češ da je Gorica italijansko mesto, ki pa mora upoštevati pravice Slovencev in Nemcev, ki tu žive. Slovenci pa naj si v zaledju poiščejo kraj, kjer si lahko zgradijo lasten center.¹⁶

Leto, v katerem smo tudi Slovenci dobili prvi politični program, je spodbudilo Kociančiča, da je postal član *Slavjanskega bralnega društva*, prve organizirane slovenske skupine v Gorici. Na razvoj

¹² Rutar, *Štefan Kociančič*, str. 333.

¹³ Kociančič je umrl zaradi možganske kapi, ki ga je zadelo prav v semeniški knjižnici v Gorici.

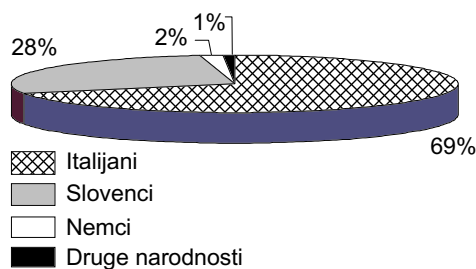
¹⁴ Peter Budin, Matej Hladnik, Matevž Pirc, Štefan Kociančič, Valentin Stanič.

¹⁵ Italijanska Gorica, složna in strpna.

¹⁶ Nacionalna nestrpnost, izražena v tem manifestu, nakazuje prvo slutnjo o potrebi po izgradnji novega slovenskega središča.

Goriške dežele in samega mesta je vplivalo po letu 1860 uvedeno parlamentarno življenje, ki je vneslo velike spremembe tako na deželni kot na državni ravni. Kljub temu, da je bila večina poslancev na začetku Italijanov, parlamentarno življenje in politična dejavnost med Slovenci na Goriškem nista zaostajali za drugimi slovenskimi deželami. Čitalnice so nastajale mnogo hitreje kot v drugih deželah. Med letoma 1862 in 1869 se zvrstijo v Tolminu, Gorici, Ajdovščini, Lokavcu, Rihemberku, Solkanu, Skopem, Kanalu, Cerknem in Standrežu. Od tu je le še korak do množičnih političnih zborovanj, taborov, ki so vabili množice k političnemu aktivizmu. Štefan Kociančič se ni vmešaval v hrupne boje, ki so vznemirjali in preobračali tedanje politično in družbeno življenje Goriške. Kot narodni buditelj je bil tesneje povezan z versko gorečnostjo in skrbjo za slovenski jezik. Ponos na slovenski izvor pa globoko vernemu človeku ni odvezal iskrenosti v ravnanju z ljudmi drugih verskih, narodnostnih ali jezikovnih kultur, ki so sobivale v Gorici sredi 19. stoletja.

Štefan Kociančič je tedaj že stopal po poteh glavnega organizatorja slovenskega narodnega gibanja in kulturnega življenja na Goriškem, Valentina Staniča, človeka, ki je že na prehodu v 19. stoletje iskal stike s kulturno bogatejšim slovenskim središčem in osebnostmi, ki so vplivale na njegov razvoj. Tudi Štefan Kociančič je imel stike z Andrejem Einspielerjem, Janezom Bleiweisom in Antonom Martinom Slomškom, tedaj vodilnimi osebnostmi narodnega preporoda.

Narodnostna sestava prebivalstva Gorice sredi 19. stoletja (Vir: Marušič: *Skozi preteklost Goriške*, 2001).

Vidnejše osebnosti iz cerkvenih krogov oziroma na Goriškem v okviru semenišča so bile zaslužne, da je Gorica širila vlogo slovenskega upravnega in kulturnega središča. Nenazadnje je rezultat teh prizadevanj uspeh iz leta 1847, ko je predstojnik stolnega kapitlja podprl uvedbo slovenskega jezika in slovstva kot učnega predmeta na goriški državni gimnaziji.

Gorica je Štefana Kociančiča zaznamovala, saj je vse do smrti bival v njej, jo opazoval ter opisoval v številnih delih. Predvsem ga je zanimalo mesto kot stičišče različnih kultur, šeg, običajev,

navad, mentalitet in jezikov, kar je skrbno beležil v svojih domoznanskih prispevkih. "V Gorici so v rabi štiri jeziki,¹⁷ sploh pa govorijo največ furlanščino, čeprav bi utegnili biti v Gorici od vseh narodnosti največ Slovencev.¹⁸ Ker je Gorica bližje Italiji, se njeno prebivalstvo bolj nagiba k italijanskim kot nemškim šegam. Seveda pa je njihova zvestoba Avstriji neomajna in Goričani so bili sovražno nastrojeni proti nemirnim Furlanom in Italijanom."¹⁹

Kociančičeva vloga v Gorici in njegovo delo

Z leti, ki jih je Kociančič preživel kot semeniški profesor in bibliotekar, so se množile tudi druge funkcije. Kmalu po letu 1841 je postal urednik slovenskih pastirskih pisem. Poleg včlanitve v Slavljansko bralno društvo leta 1848 in prevzema semeniške knjižnice v letu 1851, je bil izvoljen za člana Goriške kmečke družbe. Postal je sodelavec in častni član Društva za jugoslovansko zgodovino iz Zagreba. V letu 1857 je bil imenovan za prosinodalnega izpraševalca, 1872 je postal škofov svetovalec, 1876 častni kanonik metropolitanskega kapitlja v Gorici, 1878 nadškofijski poverjenik za izpite teoloških študijev in poverjenik za 7. in 8. gimnazijski razred šole frančiškanskega samostana na Kostanjevici. Le dva meseca pred smrtjo je postal rektor goriškega semenišča.²⁰

Med letoma 1851 in 1862 je redno objavljala članke v slovenskem cerkvenem listu *Zgodnja danica*, kjer je bralstvo seznanjal z dogajanjem na Goriškem. Njegova publicistična dejavnost ni bila pomembna samo znotraj slovenskega periodičnega tiska; poleg *Zgodnje danice* omenimo še njegove objave v tedaj pomembnih periodikah *Slovenski bčeli*, *Glasu*, *Soči*, *Besedniku*, *Šolskemu prijatelju*, *Ljubljanskem zvonu*. Posegal je tudi v prostor, kjer se je rojevala jugoslovanska ideja.²¹ Po letu 1854 je opustil domoznanstvo in se posvetil prevajanju in proučevanju vzhodnih jezikov. Veliko znanstvenikov je prišlo v Gorico, da bi obiskalo slovenskega poliglota. Kociančič je imel stike s profesorjem rabskega prava v Padovi in številnimi hebrejskimi

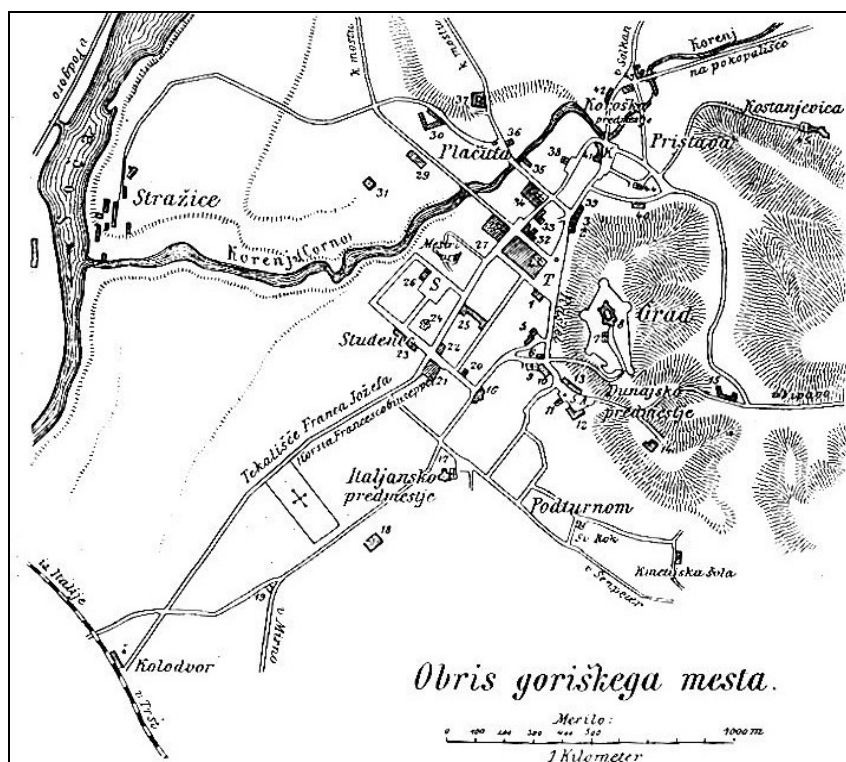
¹⁷ Slovenski, italijanski, nemški in furlanski jezik (op. a).

¹⁸ Podatek ni točen, kot lahko razberemo iz grafa 1, ki prikazuje, da je bilo večinsko prebivalstvo v mestu italijansko. Prebivalstvo Goriške pa je bilo v večini slovensko. Res pa je, da so v mestu govorili posebno goriško mestno narečje t. i. "goricianščino", ki je vsebovala elemente furlanskega, italijanskega in slovenskega jezika. Stari Goričani tako govorijo še danes.

¹⁹ Marušič, *Goriška Furlanija*, str. 269.

²⁰ Podreka, *Semeniška knjižnica*, str. 28.

²¹ *Arkiv za povestnico jugoslavensku* (izhajal med letoma 1851–1875 v Zagrebu), kjer je objavil obširen članek v več delih, priznan za prvo domoznansko topografijo Goriškom-Gradiške z naslovom *Zgodovinske drobčnice po Goriškem nabrane v letu 1853* (3/1854, str. 173–222).

Načrt mesta Gorica sredi 19. stoletja (Simon Rutar: Gorica 1895, v: Koledar Mohorjeve družbe).

pesniki, med katerimi je veljal za poznavalca hebrejščine, enega izmed redkih nejudovskih izbranec. Imel je stike tudi s številnimi misionarji v Afriki in Ameriki, kar je razvidno iz prevodov pisem, ki jih je večkrat objavil kot prispevek v katerem od periodičnih tiskov. Od leta 1868 je pisal o cerkvenih dogodkih na Goriškem za tržaški škofijski list (*Folium diocesanum Tergesti*). Leta 1875 je začel objavljati v goriškem *Folium periodicum archidieceos Goritiensis*, kjer je opisal zgodovino številnih far goriške nadškofije, med njimi številne slovenske kaplanije in župnije²² ter opozarjal na probleme cerkvene zgodovine v deželi.

Kociančičeve objave v *Zgodnji danici* med letoma 1851 in 1862

Zgodnja danica je bila v tistem času eden izmed vidnejših katoliških časnikov na Kranjskem. Izhajala je tudi po poostitvi cenzure v letu 1848 vse do leta 1902.²³ Tedanje revolucionarno leto je, poleg Bleiweisovim *Novicam*, prizaneslo tudi katoliškemu cerkvenemu listu *Zgodnji danici*, ki je začela izhajati pod naslovom *Slovenski cerkveni časopis*. Katoliško vizijo družbe je *Zgodnja danica*, katere dolgoletni urednik je bil Luka Jeran,²⁴

skrbno gojila tudi v času, ko so narodna gibanja pod okriljem različnih struj pridobivala vse večjo veljavo. Uredniška politika je bila osredotočena in naklonjena verskemu življenju na Slovenskem, liberarnejša besedila v tedenskem katoliškem cerkvenem listu niso našla pravega mesta.

Ljubljana je bila tedaj že pomembno publicistični središče. Tega se je zavedal tudi Valentin Stanič, ki je skrbel za kulturne stike med obrobno goriško deželo in Ljubljano že zgodaj v 19. stoletju. Štefan Kociančič je nadaljeval njegovo delovanje tudi s prispevki v periodičnih publikacijah. Kot dopisnik z Goriške se je ljubljanski *Zgodnji danici* pridružil večinoma že utečenim prispevkom,²⁵ ki pa so večkrat iz opisa konkretnih dogodkov na Goriškem prešli v splošno moraliziranje, tipično za duhovščino tedanje dobe. Pod prispevke se je Štefan Kociančič redko podpisoval s polnim imenom. Večkrat je pod svoje prispevke z naslovom "*Iz Gorice*"²⁶ zapisal le svoje inicialke²⁷ ali celo psevdonime, ki jih je imel, po dosedanjih ugotovitvah, pet.²⁸

Dne 27. februarja 1851 je Štefan Kociančič prvič

²² Marušič, Štefan Kociančič, str. 54.

²³ Od leta 1903 do 1905 je izhajala kot *Danica*.

²⁴ Pred njim pa še Janez Z. Počučar in Andrej Zamejc, nazadnje T. Zupan.

²⁵ Zgodovinski, teološki, liturgični prispevki, sprotni pregledi domačega in tujega verskega tiska, pregledi verskih dogodkov, pisma škofov, papežev, misijonarjev.

²⁶ Prispevki so bili objavljeni pod skupnim naslovom "*Razgled po keršanskim svetu*".

²⁷ Š. K., K. T., Š. A. K., Št. K.

²⁸ Teržan, Tržan, Ipauc, Ipavec, Cantianulus Corona.

objavil v *Zgodnji danici* prispevek z naslovom "Zvezdice", s katerim je opozoril na izid istoimenske knjige avtorja Radoslava Razlaga, tiskane v Gradcu leta 1851. Hkrati je kritično opozoril na dejstvo, da knjiga pretežno hvali pravoslavni del krščanske cerkve in jo zato odsvetuje mladim bralcem, ki še niso dovolj trdno vpeljeni v nauk katolištva, kar nakazuje Kociančičevo skrb za vzgojo mladine v rimskokatoliškem duhu. V nadaljevanju je Kociančič pisal o novem, Janežičevem prevodu dela Johanna Schmida *Zgodovinski katekizem, ali celi keršansko katoliški nauk v resničnih izgledih iz zgodovine za cerkev, šolo in dom*,²⁹ ki bi bil po Kociančičevem mnenju bolj poučen, če bi zgodbam pripisali krščanski nauk. "Tako bi bralci in dušni pastirji laže razumeli posamezne zgodbe." Kociančičevo spremljanje knjižne produkcije, posebej tiste v slovenskem jeziku, se je odražalo tudi v skrbi za rast fonda semeniške knjižnice. Predvsem po letu 1851, ko je začel urejati in povečevati knjižnico tudi s slovenskimi knjigami. O tem v *Zgodnji danici* zapiše: "... Na zadnje naj mi bo pripušeno, de kej povem tudi od hvalivredniga prizadevanja naših Goriških bogoslovcov, se v svojim milim slovenskim jeziku po mogočosti vaditi, ki dobro vedo in spoznavajo veliko potrebo več omike tudi v tej stvari, ako hočejo enkrat kot dobri dušni pastirji sebi izročnim dušam z več pridam lomiti kruh besede božje. Vselej so bili secer med njimi nekteri tudi nekda v preteklih letih, ki so z veči skerbjo se tega uka posebno goreče poprijemali, in željno prebrali slovenske bukve, posebno pa pridigarje; ali vender se mora reči, de se je v teh sadanjih novejših časih marsikej še poboljšalo. Sadaj ima semeniška knjižnica že več slovenskih knjig, kakor jih je že pred tremi leti imela (akoravno ji še sadaj mnogo mnogo manjka!) in skorej celo leto ni ene teh knjig, bi djal, v knjižnici, ker so vedno v rokah sadaj teh, sadaj unih bogoslovcov". To priča o velikem zanimanju mladih semeniščnikov za slovenski jezik. Prav nanje je imel Štefan Kociančič velik vpliv. Spodbujal jih je k prevajanju in pisanju v slovenskem jeziku, saj se je zavedal položaja slovenščine, ki je bila v goriškem prostoru vse bolj pod vplivom italijanščine, furlanščine oz. nemščine.

Kociančič v svojih prispevkih večkrat opravičuje "nečistost" slovenščine, ki da je tu na Goriškem na kulturnem prepihu, zato pod vplivom drugih jezikov, za razliko od jezika "čistih Slovencev", ki niso tako neposredno v stiku z drugimi jezikovnimi vplivi: "... Pač res, de nam tukej vsakrat slovenska beseda ravno tako gladko ne teče, kakor bi bilo želeti, [...] in de tudi cele izreke in stavke kakšenkrat malo po ptuje zavijemo, kar bi

čist Slovenec večkrat lepši in gladkejši povedati znal: ali kdor ve, de se pri nas v Gorici do teh poslednjih let slovenski jezik v šolah nikoli učil ni, in de, kdor se je hotel v njem kej omikati, je bil sam sebi prepušen, in je mogel torej težavno pot samouka hoditi; kdor ve in pozna vse okolišine, v katerih žive naši Goriški Slovenci, ki morajo navadno štiri jezike znati in saj za silo tudi govoriti, namreč slovenskiga, furlanskiga, laškega in nemškiga razun drugih jezikov, ki se v šolah uče; de torej v takih neugodnih okolišinah čistost njih materinskiga jezika nekej terpeti in zgubiti mora, kdor, [...] vse to dobro premisli in prevdari, ne bo naših slovenskih spisov, ki včasih beli svet zagledajo, tako neusmiljeno ojstro sodil...".³⁰

V prispevkih, ki jih je z letom 1853 objavljajal pod naslovom "Iz Gorice" beremo o prej omenjeni jezikovni pestrosti, prisotni tudi med duhovniki na Goriškem: "Naš prevzvišeni knez in veliki škof mislijo sedaj le še na to, koga bi poklicali, de bi te [duhovne (op. a)] vaje vodil, kar za naše kraje ni ravno lahka reč, ker mora vse po latinsko biti zavoljo različnosti jezikov, ki jih tukej govorimo: zakaj Lahi ne umejo nemškiga, in kar je duhovnikov v slovenskih krajih Goriške škofije, ne umejo vsi talianskega."³¹ V *Zgodnji danici*, 19. aprila 1853 je spet poročal o izidu nove slovenske knjige *Pridige in drugi slovenski spisi*, ki jo je po smrti zapustil ločniški dekan Jožef Stibel in za izid katere je pri goriški založbi Paternolli poskrbel Štefan Kociančič: "... Dans pa Vam morem že oznaniti, de so te bukve že gotove, in se pri imenovanim bukarju tukej v Gorici, kakor tudi pri drugih bukarjih zunej Gorice za 40 krajcarjev, dobiti."³²

Dne 2. februarja 1854 se je Kociančič ponovno veselil novih knjižnih izdaj: "Te dni sim v roke dobil zopet dve novi knjigi, ki cerkveno slovstvo množite, pa zraven tega tudi našimu milimu mestu Gorici čast delate; menim cerkveno zgodovino in cerkveno pravo, ki ju je tukajšni učeni fraciškan, častiti O. Klar Vaskoti, na kratkim latinsko spisal, in po izrečni volji sadanjiga poglavarja francišanskega reda v letu 1851 v Rim poslal."³³ [...] Že v letu 1848 je ravno ta pater v Gorici na svitlo dal: zgodovino Kastanjevice v laškem jeziku in sadaj mende zopet nekaj spisuje..."

Kociančič je objavljajal tudi slovenske prevode številnih pesmi, ki so jih pri bogoslužju peli po cerkvah, na Goriškem predvsem v italijanščini. 9. februarja 1854 je objavil prevod dveh italijanskih pesmi *Spokorno pesem*, pred tem pa *O, Marija!* *Zgodnja danica* je objavila Kociančičev prevod

³⁰ *Zgodnja danica*, str. 28.

³¹ *Zgodnja danica*, str. 12.

³² *Zgodnja danica*, str. 72.

³³ *Institutiones historiae ecclesiasticae nori foederis ad usum scholarum seraphici ordinis in Enchiridion juris ecclesiastici.*

²⁹ Knjige ni v katalogu slovenskih knjig, ki jih danes hrani semeniška knjižnica v Gorici.

pisma papeža Pija IX., ki je ob priliki shoda bratov sv. Frančiška, kapucinov, v Rimu podeljeval odpustke, da bi se: "...zraven tega z nebeškimi zakladi svete cerkve povikšala pobožnost vernih in zveličanje duš, vsim in posameznim vernim kristianam obojiga spola kateri se bodo resnično spokorili, spovedali in obhajali in to ali kako drugo cerkev bratov ali nun imenovaniga reda kjer koli, od praznika presvetiga Rešnjiga Telesa našiga Gospoda Jezusa Kristusa, in tudi ta dan, pobožno obiskali in tamkej za edinost kristianskih vladarjev za iztrebljenje krivoverstva in za povikšanje svete matere Cerkve pobožno k Bogu moliti, enkrat v teh imenovanih dneh, kateriga si bode vsak verni kristian po svoji volji zbral." Iz napisanega je razvidno upoštevanje institucije odpustka, ki postane pomembno sredstvo v cerkveni fiskalni politiki.

Nasploh je za 19. stoletje značilno močnejše čaščenje svetih podob, s katerimi skuša Cerkev zaustaviti proces laizacije. Spomnimo naj, da je prav v tem stoletju razglašena dogma o Marijinem brezmadežnem spočetju,³⁴ za katero je značilno predvsem spodbujanje Marijinega kulta in čaščenja srca Jezusovega. To je razvidno tudi iz Teržanovih majskih objav,³⁵ kjer veselo oznani, kako so Goričani v letu 1853 počastili Kraljico nebes in zemlje. To se je še posebej zaznalo pri številčnejšem obisku mestne fare sv. Ignacija, kjer je duhovni vodja že leta 1847 med bogoslovci osnoval bratovščino Marijinega srca: "... ki od tistih dob vedno veselo obstoji in mnogo koristi. De bi torej svoje ljube pripadnike duhovskega stanu tim bolj vnel, je poskerbel, de se je v molitvarnici tukajšniga semeniša lepa podoba Matere Božje na platnu čedno malana postavila, pod katero se je letas 30. mal travna zvečer omenjena pobožnost [...] pričela. Ta podoba je v resnici nov kinč našiga semeniša, in bode vedno tudi vsakiga, ki jo vidi, spominjala svitle cesarice Marie Ane Karoline."³⁶

V mesecu maju Teržan "Iz Gorice" poroča tudi o novem dekanu Goriške metropolitanske cerkve, Janezu Evangelistu Mozetiču.³⁷ 19. maja 1853 Štefan Kociančič v *Zgodnji danici* opozori na zgodbo

o blagem nazirejcu, ki se je pregrešil, ker se je zaljubil v lastno podobo.

Stol svetiga Marka v Benetkah (*Zgodnja danica*, 22. junija 1854) je še eden od Kociančičevih prevodov, tedaj sveže tiskane knjige patra Giampietra Secchia, v kateri podrobno opisuje zgodovino stola evangelista Marka, kako je ta prišel v Benetke in kaj je na njem napisano.³⁸ Prav na ta napis se nanaša Kociančičeva kritika vzhodne cerkve, ki se je s shizmo odcepila in postala neodvisna od Rima. Kociančič poziva njene voditelje, "naj svoje zmote spoznajo, in se zopet zedinijo z edino zveličavno rimsko-katoliško cerkvijo". Kociančič v septembrskih in oktobrskih številkah *Zgodnje danice* leta 1854 objavlja hebrejske prevode in razlago Svetega pisma: "Popis vsakdanje službe Božje v Jeruzalemskem templu po babilonski sužnosti." V ta namen je iz starih hebrejskih knjig prevajal o božji službi oz. obredih v Kristusovem času. Kociančič je v *Zgodnji danici* prevajal tudi pisma goriškega misijonarja Janeza Stibila iz Amerike.

Dne 30. aprila 1853 je Kociančič objavil prevedene pridige prvega goriškega nadškofa in zabeležil spomin starejših Goričanov: "Vsi stari možje so mi še hvalili, in menim ne zastoj, našiga perviga Goriškiga nadškofa, Korelna Mihaela grofa Atemsa, ki je goriško cerkev vladal od 1752 do 1774. Kako je on za sebi izrečeno Kristusovo čredo skerbel, spričujejo zgodovinarji tistih časov, in živi še vedno v spominu hvaležnih vernikov; spoznamo pa tudi iz tega, ker je kakor za Lahe tako tudi za svoje zveste Slovence, prav po očetovsko se trudil, de jim je kruha besede Božje lomil. V dokaz tega Vam pošljem tu njegove lastne besede, ktere je v Kanalski farni cerkvi zbranimu ljudstvu govoril, in ki so od tistih dob vsako leto v praznik Imen Device Marie s prižnice bero do današnjega časa. Enak spis se hrani tudi v Prevačini, ki je pa malo krajši, in ima napis *Litterae pastorales* in od zdolej: 8. vel. travna 1764."³⁹ V nadaljevanju bremo iz latinščine prevedene pridige goriškega nadškofa.

29. junija 1853 je Kociančič navdušeno obvestil bralstvo *Zgodnje danice*, da bo pročelje cerkve sv. Ignacija na Travniku v Gorici prenovljeno in da je v ta namen zbranih že 2000 goldinarjev za obnovitvena dela.

13. junija 1854 je objavil duhovit prevod dela o Karlu V., avtorja Williama Stirlinga,⁴⁰ izdanega v Londonu. Za Karla Španskega vemo, da se je pred

³⁴ "Od Boga razodeta resnica je, da je bila Marija po prav posebni milosti božji z ozirom na zasluženje našega Odrešenika obvarovana madeža izvirnega greha." Brezmadežnost je papež Pij IX. 8. decembra 1854 razglasil za versko resnico.

³⁵ *Zgodnja danica*, str. 79–80.

³⁶ Leta 1851 je cesarica na obisku v Gorici darovala 300 goldinarjev, s katerimi naj bi kupili podobo Marije za bogoslovno semeniško molilnico. Podobo, za katero so darovali prispevke tudi številni Goričani, so naročili pri nekem mojstru v Benetkah, zanjo so plačali 350 goldinarjev in jo z veliko slovesnostjo umestili v molilnico.

³⁷ Bralcem *Zgodnje danice* poznan kot razlagalec Svetega pisma stare zaveze v Gorici, poslan v Sveto deželo, med letoma 1846 in 1851 je bil misijonar v severni Ameriki. Njegova pisma je Kociančič kasneje prevedel in objavil v *Zgodnji danici*.

³⁸ Napis na stolu se v prevodu glasi: "Stol Svetiga Marka. Ravno tisto božje pravilo je moje, in mojiga Marka: vedno Rima se drži."

³⁹ *Zgodnja danica*, str. 100.

⁴⁰ Knjigo *The Cloister life of the Emperor Charles the Fifth* Kociančič prevede v *Samostansko življenje cesarja Karola petiga*, kar kaže na odprtost in vpliv Goriške, kamor so v 19. stoletju prihajale tudi knjige iz Londona.

smrtjo umaknil v nek samostan v Španiji in tam molil za duše pokojnih. Sam pa je tako nestrpnost pričakoval lastno smrt, da je ukazal napraviti lastno pogrebno mašo, ki ji je tudi sam prisostvoval.

Kociančič je skrbno spremljal tudi nastajanje društev in drugih organizacij na Goriškem. 10. marca 1853⁴¹ je poročal, da je Gorica dobila "*napravo za gluhomutce*", kakor so tedaj rekli gluhonemim ljudem, ki jih je bilo tedaj po Kociančičevih podatkih v Gorici 45 in katerim se je posvečala predvsem duhovščina, ki je skozi vse leto prirejala loterije, da je lahko kupila aparate za gluhoneme otroke, ki so jih izobraževali v nedeljskih šolah, kjer so jih poučevali v materinem jeziku.⁴² Tudi s tem je nadaljeval tradicijo Valentina Staniča, ki je v Gorici ustanovil prvi zavod za gluhoneme. 12. junija 1853 je pisal o stoletnici "*Društva keršanske ljubezni*", ki pomaga bolnim, starim, nemočnim, bolehnim in potrebnim duhovne podpore. Med mnogimi koristnimi društvi omenja tudi *Društvo mladeničev in deklic v Libušini* [op. a. Libušnje] na Tolminskem, ki je bilo ustanovljeno leta 1851 in je v svojih prostorih imelo tudi knjižnico, "*ki se [...] z omišljanjem samo dobrih, v resnici koristnih slovenskih bukev na društvene stroške množi*".⁴³

16. marca 1853 se Kociančič v prispevku z naslovom *Društvo v pomoč ostarelim in bolnim duhovnikom v Gorici* spomni na revolucionarna leta poznega 18. stoletja, ki so prispevala k uničenju številnih človekoljubnih "*naprav*"⁴⁴ po Evropi: "*Okoli polovice preteklega osemnajstega stoletja se je bilo v Gorici društvo osnovalo [...] njegov namen je bil pomagati takim duhovnim osebam, ki pomoč potrebujejo [...] De je to društvo svoje posebne postave imelo, ni dvomiti, akoravno sadaj več ne vemo, kake so bile te postave. Zakaj tisti čas proti koncu ravno omenjinega stoletja, ki je bil ne samo našim deželam, ampak tudi za celo Evropo čas prekucij in razdijanja, je tudi to lepo blagotvorno društvo v Gorici zadušil, tako de so še njegove postave in pravila popolnoma se zgubile. Ko je pa strašni vihar potihnil, ki je po celi Evropi skoraj celih dvajset let vse obstoječe razmetaval in vse njene prebivalce s strahom in trepetam navdajal, so se tudi vselej blagomisleči Goričani malo oddahnili ter zopet mirno bivajoči pod milim žezlam avstrijskih vladarjev misliti začeli, de bi svoje človekoljubne naprave v blagor potrebnih in terpečih vsih stanov v življenje vpeljali...*"⁴⁵ Spomnimo, da je bil to čas, ko je Gorica v svoje zavetje sprejela Karla X. in kasneje še nekatere člane francoske kraljeve rodbine. Pisalo se je leto

1836. Kociančič je bil tedaj star 18 let, njegovo kontemplativno in študijozno ozračje ni dopuščalo obravnave tedaj prav gotovo pomembnih družbeno političnih sprememb, ki so se dogajale po Evropi. Kot lahko razberemo iz njegovih prispevkov, Kociančič svojih besedil ni posvečal političnim analizam aktualnih situacij. Kot duhovnik in profesor je gledal na politična dogajanja z distance. Dogodki so bili zanj aktualni, le v kolikor so se dotikali katoliške cerkve in z njo povezanega življenja, tudi nemoralnosti, ki je po Kociančičevih besedah izhajala iz brezboštva. Seveda je v razprave spadal še cesar in vsa njegova družina. Sklepamo lahko, da se je tudi Kociančiča dotaknil Bleiweisov moto "*Vse za vero, dom in cesarja*".

"*Kratek pregled človekoljubnih naprav v blagor ubozih in terpečih v Gorici od najstarejših časov do današnjega dne*" – tako je Kociančič naslovil prispevek v *Zgodnji danici*⁴⁶ ki podrobneje opisuje tudi zgodovino Gorice. Štefan Kociančič je s tem zgodovinskim prispevkom nekakšen most med 17. stoletjem, ko Martin Bavčer v svoji *Zgodovini Norika in Furlanije* leta 1663 zapiše sicer precej nekritično, vendar domoljubno delo, kjer povzdiguje domačo Goriško, in koncem 19. stoletja, ko Simon Rutar izda med letoma 1892 in 1893 svoji knjigi o *Pokneženi grofiji Goriški in Gradiščanski*. V skoraj dvestoletno praznino se umesti Štefan Kociančič kot zgodovinar, ki ponovno v slovenskem jeziku bralce *Zgodnje danice* seznanja z Gorico in njeno preteklostjo: "*Starodavna zgodovina Goriškega mesta je z gosto temo še pokrita. Še le leta 1001 po Kristusovem rojstvu beremo pervikrat ime tega mesta v neki listini cesarja Otona III., v kateri je pisano, de imenovani cesar pol Solkanskiga grada in pol vasi, ki se po slovensko kliče Gorica*"⁴⁷ v dar daja Oglejskimu patriarhu, pol pa nekemu grofu, ki ga ta listina Verihena imenuje.⁴⁸ Ali je takrat že stal Goriški grad ali ne, ne vemo; to je pa gotovo, de za časa Oglejskega patriarha Bertolda (okoli 1230) je Gorica že svoj grad imela (castrum). V tistih časih je imela Gorica svoje lastne vladarje, ki so se grofi klicali, in še le v letu 1500., ko je najposlednji Goriški vladar, grof Leonhard, brez otrok umerl, je prišla Gorica z vso svojo okolico pod milo žezlo avstrijskih vladarjev, katerim je tudi vsaki čas

46 Prispevek je izšel v *Zgodnji danici* v več delih, 13., 20. in 27. aprila ter 4. in 18. maja 1854.

47 Kociančič prevaja iz latinščine: "*...et medietatem unius villae, quae slavica lingua vocatur Goriza*". V njegovem prevodu je opaziti avtohtonistične elemente, saj govori o slovenskem jeziku in ne jeziku Slovanov. Kociančič je v tistem času že poznal leta 1807 odkrite Brižinske spomenike, zapisane približno v času podelitve listine Otona III., ki so bili že tedaj priča razvitosti slovenščine tistega časa.

48 Gre za furlanskega grofa Verihena.

41 *Zgodnja danica*, str. 34–44.

42 "*Slovence v slovenskim, Lahe v laškim.*"

43 *Zgodnja danica*, str. 76.

44 Mišljene so dobrodelne ustanove, ki so nastajale pod okriljem cerkve.

45 *Zgodnja danica*, str. 45–46.

zvesta ostala..."⁴⁹ V nadaljevanju prispevka govori o človekoljubnih napravah v Gorici od Goriških grofov dalje.

Dne 17. junija 1854 *Zgodnja danica* objavi Kociančičevo vest, da je cesarica Elizabeta podarila denar vsem "človekoljubnim napravam" po cesarstvu in da je namenila 2000 goldinarjev za gluhone in zapuščene otroke v Gorici. Kociančič v prispevku omenja še skrb za knjige umrlih duhovnikov, ki jim svetuje: "...de naj po svoji smerti svojih bukev ne zapuste nevednim dedičem, ki ne zanjo z njimi ravnati, tako de mnogokrat naj boljši dela, kakor je sploh znano, kramarjem in štacunarjem v roko pridejo, de maslo in salo vanje zavijajo; temveč de naj jih kaki knjižnici zapuste."⁵⁰

Kako je spremljal sprejetje rimokatoliške vere med goriškimi priseljenci, lahko razberemo tudi iz poročanja o slovesnem krstu neke Judinje, ki je iz Trsta pribežala v Gorico k uršulinkam: "Njeniga imena ne vem; samo to sem slišal, de njen oče, terd jud, ima neko službo pri borsi v Terstu, de njena mačeha jo je hudo imela, tako de ni mogla več prenašati. Ali ravno to je bilo po nezapodljivih naredbah Božjih zanjo naj večji sreča, ker se je v njenim sercu neka želja obudila, svoj dom popustiti in se k pobožnim devicam v Goriški ženski samostan podati, kjer je v drugih časih že več drugih judinj zavetje našlo, in tudi onaje tukeje razun telesne pomoči gnado spreobrnjenja doseglja. Stara je okoli 26 let."

Tudi 24. aprila 1854 se Kociančič "Iz Gorice" oglasi z zanimivim prispevkom o nekem protestantu W. F. Wingfieldu, ki je zaradi sprejetja katoliške vere s svojo družino pribežal v Gorico. Goriškemu okolju pa se jezikovno zelo prilagodil, tudi ob pomoči Štefana Kociančiča: "Ni zdavno, kar se je začel slovenskiga jezika učiti, in se ga je tolikanj navadil, de bere vsake slovenske bukve, in de tudi govori. Lani se je začel ilirskiga učiti, im letas se je staroslovensine poprijel. On prebira pridno *Zgodnjo danico*, in iz nje je zvedil za družbo ali bratovščino ss. Cirila in Metoda za zednjenje vsih Slovanov s katoliško cerkvijo, kar mu je tako dopadlo, de hoče tudi on koj v to bratovščino stopiti..."

Kako so se Goričani odzvali na bučne dogodke, ki so februarja 1853 pretresli Dunaj,⁵¹ poroča Štefan Kociančič v prispevku: "Strah in groza je bila sinoči vse dobromisleče Goričane obsla, ko je žalostna novica po telegrafu iz Dunaja do nas prišla, de je neka brezbožna roka se predrznila se nad

našiga premiliga cesarja stegniti in ga raniti, ali ob enim si mogel tudi brati na vsakim obličju serčno radost, ko je povedalo, de je čisti hudobnež vjet, in de preljubeznivimu vladarju našimu ni veliko hudiča zgodilo. In oh! Kako je bila dans velika cerkev. Akoravno je delavnik, napoljena s pobožnimi Goričani, ki so urno vsak svoje delo popustili, de so v božjo hišo pritekli, se iz celiga serca Bogu zahvalili za ta neprecenjeni dar, de nam je predrago življenje našiga tako ljubljeniga svitliga cesarja milostivo ohranil in obvaroval! [...]"⁵² Kociančič svojo privrženost cesarju zaključil z besedami, naj Bog usliši mile in srčne prošnje Goričanov in še dolgo, v blagor celega avstrijskega cesarstva, ohrani življenje "premiliga Franciška Jožefa."⁵³

Da pa so se Goričani odzvali tudi na veselejšo dogodke v cesarjevi družini, je razvidno iz Kociančičeve objave 24. aprila 1854. To je bil veliki dan poroke Franca Jožefa in Elizabete. Tako se je Kociančič razgovoril o tem dnevu: "Kot veseli dan poroke Njih Veličanstva svitliga cesarja našiga, bo tudi pri nas v lepi Gorici slovesno obhajan. Kakor beremo od družih krajev, tako bo tudi tu v veliki cerkvi slovesna peta maša [...] mesto pa bo ta dan za uboge posebno poskerbelo: napravili bodo v ta blagi namen tombolo; vsak ubožic dobi ta dan saj 10 krajc., če ima družino tudi 20 krajc.; in trem deklinam, ki so uboge ali poštene, bodo dali doto od 200 gld vsaki, de se bodo mogle pošteno omožiti [...] Tako bodo ta veseli dan tudi pri nas ubožički blagoslovljali, in goreče z vsimi pravimi podložniki k Bogu svoje prošnje pošiljali, de bi nam Bog milostljiviga cesarja dolgo in srečniga ohranil."⁵⁴

Čas neoabsolutizma, ki se je po letu 1848 izoblikoval v Avstriji, je s "sveto trojico" birokracije, vojske in katoliške cerkve sicer skušal oblikovati enoten gospodarski prostor. Kljub izpeljavi zemljiške odveze, gradnje železnic in odprtja kmetijstva svobodnemu trgu, je bil v razmerah splošne gospodarske konjunktore (1849–1857) kmetov položaj neugoden. To je zaznal tudi Kociančič, ki za leto 1854 poroča: "Ubožčkov boste vselej med sabo imeli. Resnico teh besed smo sicer vselej občutili ali nikoli tako, kakor to leto, ki nam je v resnici slabo – hudo leto. Naj potrebniši živež je dvakrat, trikrat dražji, kakor je bil druge krate, in marsikateri kmet, ki ima mnogoštevilno družino, nima že sadaj ničesar, de bi sebe in svoje otroke do prihodnje žetve preživil." Vse vpije: kaj bo? Kaj bo? – Ravno tako huda, ako ne hujši, se godi mnogim v našim mestu, v Gorici: ubogi grozovito stradajo in terpe in zmiram večji trupe beračev se vidijo po mestnih ulicah in cestah."

⁴⁹ *Zgodnja danica*, str. 57.

⁵⁰ *Zgodnja danica*, str. 108.

⁵¹ Madžar Johann Libenyi, krojaški vajenec, je z nožem napadel cesarja, medtem ko se je ta sprehajal. Ta poskus umora je Franca Jožefa posvaril o stanju v cesarstvu. Na površje so tedaj prihajali interesi posameznih narodov.

⁵² *Zgodnja danica*, str. 32.

⁵³ *Zgodnja danica*, str. 32.

⁵⁴ *Zgodnja danica*, str. 80.

Štefan Kociančič se je oglašil s prispevkom tudi, ko je slaba letina prizadela goriškega kmeta. Dne 29. julija 1853 je objavil pastirski list goriškega nadškofa Frančiška Ksaverja Lušina, ki se je odzval na bolezen vinske trte, ki je napadla goriške vinograde. Kociančič tako razlaga: "*Ker nas Bog že nekaj let s slabimi letinami obiskuje, in nam je v teh naših prijaznih krajih sadaj tudi še zadnje pomoč, ljubo vince, skorej popolnoma vzel, zakaj grozna tertna bolezen je letas, kakor gotovo veste vse kraje strašno razsajala, in Bog daj, de bi prihodnje nam prizanašala! – so nekateri dušni pastirji svojo in svojih ovčic željo našim prevzvišenimu knezu in nadškofu razodeli, de bi se očitne molitve napravile za odvernitev te strašne šibe Božje.*"⁵⁵

Nekaj mesecev prej, natančneje 10. marca 1853, *Zgodnja danica* objavi Kociančičev članek o pravem primorskem Jacku Razparaču: "*Grozna hudobija, ki priča od nezapopadljive spačenosti nekaterih nižjih stanov, kateri mnogokrat v popolni nevednosti v verskih zadevah skorej poživljeni le po tem hlepajo, kar njih hudobnemu poželenju vstreči more, se je te dni tukej v Gorici prigodila. Med zadnjimi hišami, ki so proti mestnemu pokopališču na cesti, ki proti Terstu pelje, je pivnica, v kateri je bila po smerti svojiga moža čisto sama kerčmarica; en večer je prenočil v njeni hiši nek ptujec, in drugo jutro so najdlji ubogo ženo v postelji vso razmesarjeno – mertvo. Ptujca ni bilo več, in kar je bilo kej vrednega v hiši, je bilo zmaknjeno.*" Poudarjanje tujega človeka, ki ga Kociančič omenja kot zločinca, morda nakazuje na določen strah pred tujci, ki so jih velikokrat, tudi po nepotrebnem obsojali.⁵⁶ Kociančič se za tako bogokletna dejanja obrača k staršem, ki svojih otrok ne vzgajajo v krščanskem duhu in jih ne pošiljajo ob nedeljah in praznikih h krščanskemu nauku, "*in ako jih tudi nekateri pošiljajo, otroci še to kmalu pozabijo [...] de otrok, kadar je pristopil že k svetimu obhajilu, ne hodi več h keršanskim naukom. H keršanskimu nauku za odrešene hodijo ene stare babice in kaki starček; drugi pač malo, da ne rečem nobeniga; pridige imajo zlo malo poslušavcov: plesiša pa, glediša in kerčme so vedno polne ljudi.*" Cerkev je obsojala veselice, ki so posledično pustile marsikaterega "pankrta".⁵⁷ Cerkev nanje odgovarja tudi z institucijo šmar-

nic,⁵⁸ tako je mladina vsaj zbrana pod cerkveno streho in ne misli na prebujajoče se strasti.

Kociančič je bil neprizanesljiv do plesov in drugih "nevarnih" veselic, kjer je posledično najmanj vere in pravega pobožnega življenja: "*Kje se lože nepremišljena mladost v hudičeve zanjke vname, kakor tam, kjer gosli cvilijo, trobente bučijo, cimbele pojejo?*" Takole z nejevoljo opiše Gorici bližnje vasi,⁵⁹ ki so znane po veseljačenju: "*Kaj bomo tadaj sodili od ne velike deželice blizo Gorice, ktero dober del bravcov gotovo pozna, kjer celo leto plešejo, de je mogoče, de ni skoraj praznika v letu, de bi tega dušomorivniga plesa ne bilo, in od kterih se sploh pravi, de so vsi na plesu svet zagledali in s plesam tudi ta svet zapušajo.*"⁶⁰ Zaradi brezbožnosti, ki se je po Kociančičevi oceni med ljudstvo razpasla, predlaga uvedbo duhovnih vaj, kar bi pripomoglo k bolj moralnemu življenju, da se ne bi ponovilo, kar se je pripetilo v "*neki srenji*" kake štiri ure od Gorice: "*Bilo je nek poletni praznik, vinogradi so naj bogatejši tergatev obljubovali, vse je bilo dobre volje, se ve de tudi plesa ni manjkati smelo. Kmalu po popoldanski službi Božji jo blizo cerkve zagodejo, urni plesavci in brihtne plesavke, ki so komej na to veselje čakali, se v krogu zavertijo tako, de človek bi menil, de se njih noge tal ne dotikajo; plesiše enimalo ohladiti in prahu se ogniti, ga poškropijo prešerni, neumniga veselja pijani razsajavci – z vinam! Še enkrat gosli zacvilijo, še enkrat se nepremišljena mladost v krogu zaverti, kar glej! Nebo se naenkrat s črnimi oblaki prevleče, ko bi trenil, začne strašno grometi in bliskati in preden so se še plesavce zavedili, je že strašno debela toča gosto iz oblakov se vsula čez lepe vinograde, suha brez kaplice dežja, in v kratki pol uri je ves up vinorejcev popolnoma uničen.*" Ta "šiba božja" naj bi plesalce streznila in precej slovesno so obljubili, da v vasi ne bodo več prirejali plesov. "*In blagor jim, de to obljubo zvesto do današnjih dne spolnjujejo. Bog daj le, de bi tudi sesedje, ki preradi plešejo, in vsi drugi obnoreli plesavci se nad njimi razgledovali.*" Prav tu lahko zasledimo enega od cerkvenih mehanizmov – šibo božjo, s katerim je cerkev vernike ustrahovala in jih skušala obvarovati pred grehom morda tudi pred porajajočo se svobodomiselnostjo še pozno v 19. stoletju.

Kociančiču moramo priznati slikovitost zapisov in smisel za pripovedi, ki jih je pošiljal v *Zgodnja danica*. Predvsem pa prodornost pri graji tudi manj pomembnih dogodkov, ki jih vedno znova podkrepil s krščanskim naukom. "*Blizo Gorice – Uni dan je nekiga že priletniga fantuna očitno šiba božja zadela. Le ta je imel slabo navado, ali je bil jezen ali*

⁵⁵ *Zgodnja danica*, str. 111.

⁵⁶ Pomislamo lahko tudi na antisemitizem, ki v slovenskih deželah za svoj razvoj skoraj ni potreboval prisotnosti Judov.

⁵⁷ Tu lahko opozorimo na zapise Janeza Trdine, ki je tolmačil pankrta takole: "To je Bank-art, taki otroci se ne delajo v postelji ampak pijanec podere babo v krčmi na klopi – zato se zove tak zarod klopnoplo plemo, Bank-art, pankrt." Trdina, *Podobe prednikov*, 2 knj.: Trezne vinske in praznovorne, str. 883.

⁵⁸ Verska pobožnost v mesecu maju.

⁵⁹ Morda so mišljene vasi v Brdih.

⁶⁰ *Zgodnja danica*, str. 172.

ne, reči: *Strela te zadeni. 17. velikega travna popoldne se začenja za dež napravljati, naglo je bilo s črnimi oblaki pokrito nebo; bliskalo ino gromelo je, de je mogel človek trepetati, ino se še kaj hudiga bati. Sam sim v velikim strahu bil, ko nisim mogel v nekim kraju izpod strehe; na enkrat se zabliška ino zagromi, de se zemlja strese. Rekel sim, de je moglo blizo kje tresčiti; povedo mi, de je človeka ubilo. Ino glejte – ravno tistiga je res zadela strela, kateri je tolikokrat na umazani jezik strašne besede imel: *Strela te zadeni!*" Morda, pravi Kociančič, bi nevernik ta pripetljaj pripisal naključju... "*ali pravi kristjan ne pozna tajstiga*" ...kako naj bi slepo naključje... "*izmed toliko tavžent tjih, ki so tudi pod milim nebam bili, ravno njega zadelo...*". Več po Kociančičevem mnenju pove Kristusov nauk, "*de od vsake prazne besede bo treba odgovor dati.*"*

Tudi prispevek z naslovom *Barbana* je Kociančičev primer raziskovalnega dela, ki ga je s pomočjo bogate semeniške knjižnice dobro opravljal. Podrobno je opisal nastanek božjepotne cerkve na otoku Barbana, ki leži sredi lagun blizu Ogleja. Kociančič je opozoril na številne avtorje, ki so o tej cerkvi že pisali, prevajal je dokumente, povezane z nastankom cerkve in priznaval avtorstvo zapisanega drugim piscem in njihovo pisanje nadgrajeval z novimi dognanji.

V *Zgodnji danici* z dne 22. maja 1953 je Kociančič opisal romarske poti pri Sv. Hieronimu na Nanosu. Ob tej priliki je poučil bralce o tem, zakaj so cerkvice zidane na vrhu gričev: "*Ko je Gabriel, nebeški odposlanec, iz samotne hišice prečiste Device, kateri je veselo naznanilo včlovečenja Sinu Božjega prinesel, zginil, [...] V češenju, hvaležnosti in nebeškim veselju se dekla Gospodova tako rekoč raztopiti hoče; njena hišica ji je pretesna, rodovite dobrave in s cveticami obsjane trate ji ne morejo ohladiti ogretiga serca. In kaj stori? V gorato samotno domovanje pobožne tete se hoče podati čez hribe in doline, po ostrih in težavnih stermivih. Ona gre – in najde, česar je iskala. – Ravno tako žene tudi človeka večkrat neka nevidna notranja moč po stermih stezah na visoke hribe, in – ne zastoj. Vse drugo je življenje verh gora, in človeka, če le popolno neobčutljiv ni, mora pri pogledu velikanske gore, pod katero se dolina z vsimi svojimi lepoticami zviija, spomin Božje vsigamogočnosti pretresi. [...] V oziru te dušne koristi, ktero gore in hribih sercu človekovim obrediti zamorejo, se nam pač ni čuditi, zakaj so naši častiti predniki verhe gričev, hribov in gora s cerkvami posejali. Tako stoji tudi po naših slovenskih deželah marsikatera cerkva na visokem hribu, ki se vidi daleč krog in krog, vabi in kliče, de bi se saj za malo časa hrupa posvetniga odtergali, de bi hrepeneli po tem, kar nas čaka v drugi, boljši deželi."*⁶¹

⁶¹ *Zgodnja danica*, str. 75

Zgodnja danica 26. maja⁶² in 23. junija⁶³ 1853 prinaša obširen opis Goriške nadškofije: "*Goriška nadškofija šteje 194.746 duš in je v 15 dekanatov razdeljena. Čisto slovenski dekanati so: Št. Peter, Kanal, Tomín, Cirkno, Bovec, Črniče, Komen, Devin; čisto laški dekanati so: Teržič ali Monfalkon, Gradiška, Višk, Flumižel; mešani pa so: Gorica, Ločnik in Karmin. [...] Najstarši fara, kar je mogoče iz listin dokazat, je Karminska, vstanovljena v letu 460.*" To pove, da se je Kociančič prav znanstveno lotil raziskovanja zgodovine posameznih far in opozoril na predele v mestu, ki so izrazito slovenski, furlanski oziroma italijanski, kar je sklepati iz jezika, v katerem se bogoslužje vodi, in vlogi, ki jo pri tem imajo posamezni duhovniki, ter s tem potrdil nezmožnost opredelitve jasnih mej posameznih jezikov, ki so prisotni v mestu in okolici. "*Mesto Gorica s predmestji vred šteje tri fare in en vikariat. Fara velike cerkve, ki šteje 4500 duš, [...] Dva teh duhovnikov sta terda Laha, ki se tudi v laških pridigah in v razlaganju keršanskiga nauka za odrešene verstita; širje pa so pravi Slovenci, ki slovensko pridgajo. [...] Služba božja je latinska, tudi litanie vsih svetnikov in Matere Božje z navadnimi molitvami, ki se po litanijah opravljajo so latinske: poje se po laško. To je sploh v Gorici tako po vsih cerkvah. Edina napaka, kakor se meni zdi, je menda ta, de se razun slovenskih pridig, ki se imajo vselej zjutrej pri prvi maši, in h katerim se vselej naj več poslušavcov zbere, samo laško pridgva, ne pa tudi v tu domačim furlanskim narečju.*" Kociančič v nadaljevanju razmišlja, da so cerkve prazne, ravno zaradi nezadostnega poznavanja jezika, v katerem se mašuje, zato predlaga, da bi se Božjo besedo označevalo v jeziku, ki se govori v določenem mestnem predelu: "*[...] Druga mestna fara pri sv. Ignaciu, ali kakor sploh pravijo, pri Jezuitih, ki šteje 4170 duš, ima eniga fajmoštra [...] akoravno je Lah, se je vender dobro slovensko navadil, kar mu je tukej tudi silni potrebno. Razun fajmoštra so pri tej fari še trije kaplani, en Slovenec in dva Laha, ki pa za silo tudi slovensko govorita.*" Kociančič upa, da se bosta tudi omenjena italijanska kaplana slovenščino naučila, glede na dejstvo, da sta prisiljena spovedovati, pridigati ter verouk učiti v slovenskem jeziku. "*[...] Tukej, kakor v veliki cerkvi, je vsak dan, ob nedeljah, praznikih in delavnikih, prva maša ali zornica z žegnam, in ob nedeljah in praznikih se po maši slovensko pridgva. Ravno tako je celo leto tukej, kakor v veliki cerkvi, vsak dan popoldne žegen, kakor tukej pravimo, to je molijo se litanije z navadnimi molitvami pred izpostavljenim Rešnjim Telesam, kakor se drugod samo o praznikih godi. V tej farni cerkvi imamo*

⁶² *Zgodnja danica*, str. 85–86.

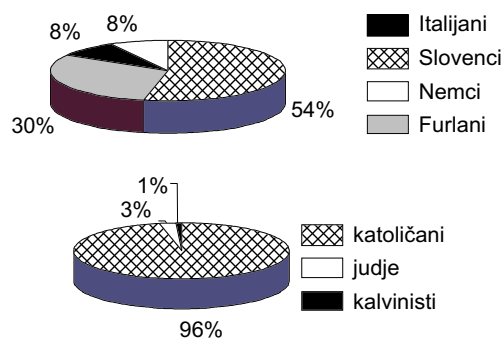
⁶³ *Zgodnja danica*, str. 101–102.

tudi vsako nedeljo in vsak praznik ob enajstih pred poldnevom nemško pridigo, kjer navadno sami fajmošter pridigvajo: popoldne pa je razlaganje keršanskega nauka v furlanskim narečju,⁶⁴ kar je pred nekimi 15 leti, ako se ne motim, še bilo slovensko. - Razun farne cerkve je v okrogu te fare še : cerkev ali kapela sv. Janeza Kerstnika v judovski ulici [...] Semeniška kapela sv. Korelna Boromeja, morde naj lepši kapela vsih, kar jih je v Gorici. - V okrogu te mestne fare biva 340 judov. Tretja fara Goriška je v predmestju, ki se mu Placuta (Piazzuta) pravi, z enim fajmoštram in enim kaplanom, oba sta Slovenca, in se v vsih svetih opravilih redno verstita. Fara šteje 1960 duš, ki se pa vedno množe zavoljo tovarn ali fabrik, kjer se peča mnogo ljudi in tudi naseljuje : ali množiči še tudi število nekatoličanov, ker posestnika omenjenih tovarn sta kalvinca,⁶⁵ in imata navadno ljudi svoje vere za vodje in čuvaje delavcov. Pri tej fari je božja služba tako kakor v drugih Goriških cerkvah, razun vsakdanje perve maše in popoldanskiga žegna. Pridiga in uči se v obeh jezicih, ki sta tukej naj bolj navadna. O tej priložnosti moram povedati, de naši Slovenci po kmetih usmiljene brate navadno Placutarje imenujejo, zato mende, ker so nekdanj na Placuti stanovali". Tudi to besedilo priča, da je bila duhovščina tistega časa pomembna pri uveljavitvi slovenskega jezika v goriški javnosti.

20. oktobra 1853 je Kociančič poročal o stanju goriškega šolstva. Iz prispevka razberemo, da je v letu 1853 goriško gimnazijo obiskovalo 233 učencev, med njimi 131 Slovencev, 75 Furlanov, 18 Italijanov, 8 Nemcev in 1 Hrvat. Zanimiv je podatek, da vsi obiskujejo pouk nemškega jezika, italijansčine se uči 98 učencev, slovensčine pa le 59. Sledi nasvet profesorja tujih jezikov Vincenza Lankotskega o tem, kako naj se učenci tujih jezikov učijo: "[...] njegovo prvo pravilo o tem je: Jezika se moramo iz jezika učiti..." Nadalje o šolah govori: "V realni šoli s 3 razredi je bilo 414, v izgledni začetni šoli 603, v nedeljski šoli 430 učencov, v dekliških šolah 181 učenk, v šoli za gluhomutce 67 učencov in učenk. Pomljiivo je, de je v Gorici realna šola še vedno z izgledno začetno šolo združena in de so v začetnih šolah razredi zaporedama razdeljeni v laško-nemški in slovensko-nemški oddelek in v nedeljski šoli v laški in slovenski oddelek." Kociančič pohvali tudi pridnost in goreč-

nost goriških dijakov, saj so v omenjenem letu vsi napredovali v višji razred, nihče pa ni bil kaznovan zaradi vedenja.

Poglejmo še zanimivo nacionalno strukturo goriških gimnazijcev, ki jo je Kociančič posredoval Zgodnji danici leto kasneje, 28. novembra 1854: "Po gimnazijalnim letopisu je bilo letas v Gorici latinskih učencev 238, in sicer po narodu: 127 Slovencev, 72 Furlanov, 20 Lahov in 19 Nemcov; po veri: 230 katoličanov, 2 kalvinca, 6 judov. [...] Nemščine so se vsi učili, laščine pa se je učilo 96, in slovensine le 39 učencav."⁶⁶

Goriški gimnazijci po narodnosti in veroizpovedi v šolskem letu 1854. (Vir: Zgodnja danica, Iz Gorice, 17. sept. 1854).

V letu 1853 se Kociančič prvič oglasi tudi s cerkveno kadrovsko statistiko, kjer pove, da je v 184 krajih Goriške škofije, 473 duhovnikov, od tega 65 menihov, 276 dušnih pastirjev, 71 takih, ki opravljajo službe po šolah, ter 45 v pokoju.⁶⁷ Najstarejši duhovnik je star 84 let, najmlajši pa 17. "Od tod se vidi, de imamo dvajset silno starih častivrednih sivčkov med sabo, ki so čez 75 let stari. Še veči število starih bi mogli skazati, ako bi hotli dalje šteto od 75. leta nazaj do šestdesetiga."⁶⁸ Iz zapsanega je razviden problem cerkvenega kadra, ki se je v tistem času zelo staral, mladi pa so številčno vse manj vstopali v semenišča. Uveljavijo se novi poklici (odvetniki, zdravniki...).

Januarske številke Zgodnje danice so v letu 1855 objavile obširen opis življenja in dela kardinala Mezzofantia, ki ga je Kociančič močno cenil zaradi številnih jezikov, ki jih je obvladal. Še več, celo narečja je znal ločevati. Govoril je kar 78 jezikov, in to tekoče, ravno zato je bil velik vzornik našega rojaka, ki je tudi zaradi lastne zadržanosti ostal v zgodovinopisju skoraj prezrt.

⁶⁴ Tedaj furlanščina še ni bila priznana kot jezik. Vse bolj pa se je govorica širila na obrobje Gorice, tudi na račun slovenske govorice. Jezika sta se mešala. (Ustni vir: Margerita Velušček, roj. 1923 v Gorici - Grassina, danes je to Nova Gorica oz. njen predel Grčna).

⁶⁵ Tu je mišljena protestantska družina Ritter, nemškega rodu, ki je s svojo tekstilno industrijo, ki jo je sredi 19. stoletja preselila v Gorico, zaposlovala kar desetino prebivalcev Gorice, ki je leta 1867 štela 13.000 prebivalcev.

⁶⁶ Zgodnja danica, str. 160.

⁶⁷ Znano je, da je tedaj letna pokojnina za ostarele in upokojene duhovnike znašala 200 goldinarjev. Za primerjavo naj povemo še ceno Katekizma, ki znaša tedaj 1 goldinar.

⁶⁸ Zgodnja danica, str. 184.

20. maja 1863 je Štefan Kociančič zadnjič objavil svoj prispevek v *Zgodnji danici*, tokrat se je edino krat in hkrati zadnjič podpisal s polnim imenom in priimkom, kar morda nakazuje, da se je želel posloviti od bralcev *Zgodnje danice*, in še zadnjič kritično opozoril pisce naj ne zlorablajo svetopisemskih besed "glas vpijočega v puščavi." Morda je s tem prispevkom grajal tedaj že uveljavljene poezije "Jezičnega dohtarja".

Ob zaključku

Dogodki, ki so Štefana Kociančiča spodbujali k pisanju prispevkov, so bili večinoma vezani na izdaje novih slovenskih knjig oziroma prevodov, opozarjal je predvsem na "čistosti" slovenščine in vzpodbujal svoje študente k prevajanju. Spremljal je tudi nastajanja novih društev in drugih organizacij, predvsem tistih, ki jih je ustanovljala duhovščina. Zanimivi so njegovi odzivi na sprejetje rimokatoliške veroizpovedi med nekaterimi nekristjani, ki so živeli oziroma bili priseljeni v Gorico, kar hkrati kaže na Kociančičevo previdnost v odnosu do drugih veroizpovedi. Skrbno je poročal o odzivih Goričanov na dogodke, ki so bili povezani s cesarjevo družino na Dunaju, kar je bilo zaznati predvsem pri številčnejšem obisku bogoslužja. Skrbno je beležil stanje posameznih letin, predvsem tistih manj ugodnih, ki so slabile položaj goriških kmetov. Oster je bil pri poročanju o družabnih dogodkih, moraliziral je plese, veselice, ni mu ušel še tako okruten umor na obrobju mesta, ki ga je takoj izkoristil za poziv staršem, naj svoje otroke vzgajajo v krščanskem duhu, da bo potem tovrstnih zablod manj. Kociančičevo pisanje je kljub omenjeni tendencioznosti velikokrat izvzeto iz lokalnega konteksta in prežeto s širino, še posebej ko poroča o slovenskih misijonarjih in njihovem delovanju v svetu ali pa ko piše o pomembnih osebnostih znotraj cerkve. Prispevki, ki so vezani na zgodovinske opise posameznih far oz. cerkva na Goriškem, pa so prava znanstvena poročila, argumentirana tudi s pomočjo statističnih podatkov, ki jih navaja. Tako je tudi pri poročanju o stanju šolstva, duhovščine in jezika, kjer Kociančič vedno utemeljuje napisano s preverjenimi podatki. Budnemu opazovalcu Goričanov in Gorice ne uspemo očitati niti pomanjkanja duhovitosti, iskrivosti in prodornosti. Njegovi članki so bili nedvomno dopadljivi širšemu bralstvu, saj je znal pričarati duh časa, naj je iz še tako nepomembne vaške kvante naredil poučno zgodbo, kateri ni pozabil pripisati krščanskega nauka, ali pa iz suhoparnih podatkov sestavil berljivo domoznansko besedilo.

Ni nam znano, zakaj po letu 1863 Kociančič ne piše več v *Zgodnjo danico*, ki je izhajala vse do leta 1902. Objavlja le še v *Glasi* in *Besedniku*.

Morda je resno vzel svarilo prošta Agostina Codelija, češ, da v Gorici ni vsem po volji, kar piše v slovenske časnike in časopise.⁶⁹ Lahko pa sklepamo, da so mu številne nove odgovornosti in funkcije, ki jih je sprejemal, jemale čas, ki bi ga sicer namenil opazovanju oz. beleženju aktualnejših dogodkov med Goričani. Nedvomno pa so Kociančičeve objave, ki so jih več kot deset let bili deležni bralci *Zgodnje danice*, prispevale k boljšemu poznavanju Goričanov, Gorice in okolice v času, v katerem je živel ta skromni učenjak. Kociančiča lahko označimo za doslednega opazovalca in poznavalca nacionalne, jezikovne in kulturne raznolikosti, ki je bila prisotna v Gorici sredi 19. stoletja. Njegovi prispevki ponujajo slikovit opis mesta in periferije, ki ju še danes definira slovensko-italijansko-furlanska vsebina.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISNI VIRI

Zgodnja danica, 1851–1862

Članki v *Zgodnji danici* so pregledani po bibliografiji Kociančičevih člankov: Branko Marušič: *Bibliografia delle opere in Sloveno. Stefano Kociančič (1818–1883) : un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Goriza : Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 1984, str. 112–130.

LITERATURA

Accati, Luisa: *Pošast in lepota*. Ljubljana : Studia humanitatis, 2001.

Bratuž, Lojzka: *Iz goriške preteklosti: besedila in liki*. Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 2002.

Gorica in njena grofija (ur. Sergio Tavano in Branko Marušič). Gorica : Goriška pokrajina, 2002.

Goriški spomini: sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830–1918 (ur. Branko Marušič). Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 2002.

Grafenauer, Bogo: *Struktura in tehnika zgodovinske vede*, Ljubljana : Univerzitetna založba, 1960.

Hamann, Brigitte: *Sissi: la vita di una donna eccezionale, il destino di un'imperatrice indimenticabile, la storia appassionante di Elisabetta d'Austria*. Milano, 1995.

Kociančič, Štefan: *Nekdaj in zdaj. Goriški spomini* (ur. Branko Marušič). Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 2002, str. 15–32.

Kociančič, Štefan: Vse se spreminja – vse mine. *Goriški spomini* (ur. Branko Marušič). Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 2002, str. 33–36.

⁶⁹ V svojih spominih naj bi to svarilo tudi omenjal (Marušič, Štefan Kociančič, str. 53).

- Marušič, Branko: Goriška Furlanija v delih Štefana Kociančiča. *Primorski čas pretekli*. Koper, 1985, str. 266–279.
- Marušič, Branko: Prvi slovenski goriški tednik Domovina. *Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka: ob njeni tridesetletnici*. Nova Gorica : Goriška knjižnica Franceta Bevka, 1979, str. 117–128.
- Marušič, Branko: *Skozi preteklost Goriške: ob tisočletnici prve omembe Gorice in Solkana ter ob tisočletnici zametka Goriške*. Nova Gorica : Mestna občina, 2001.
- Marušič, Branko: Štefan Kociančič (1818–1883) in njegov pomen za Slovence. *Prispevki k primorski biografiki*. Koper, 2006, str. 47–57.
- Podgornik, Franc: Štefan Kociančič II. *Ljubljanski zvon*, 1883, str. 398–401.
- Podreka, Mitja: *Semeniška knjižnica v Gorici*. Ljubljana, (diplomska naloga, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo), 2000.
- Premk, Francka: Štefan Kociančič, pozabljeni slovenski genij? *Revija SRP : svoboda, resnica, pogum*, 96, 1997, str. 82–89.
- Primorski slovenski biografski leksikon. 8. sn. (ur. Martin Jevnikar). Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 1982. Geslo: *Kociančič, Štefan*, str. 82.
- Rutar, Simon: Štefan Kociančič I. *Ljubljanski zvon*, 1883, str. 331–335.
- Stefano Kociančič (1818–1883) : un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*, Gorizia : Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 1984.
- Tasca, Davide: *Uno studioso Sloveno nella Gorizia dell'ottocento : la figura e l'opera di Štefan Kociančič*. Udine, 1997 (doktorska disertacija), 528 str.
- Tavano, Luigi: Gorica, središče nove nadškofije. *Gorizia 1001–2002 : Slovenci v Gorici = Gli Sloveni di Gorizia* (ur. Branko Marušič... et al.). Gorica : SLORI, 2002, str. 228–251.
- Trdina, Janez: *Podobe prednikov : zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1879–1879*. Ljubljana : Knjižnica revolucionarne teorije, 1987.
- Zajc, Marko: *Kocine zgodovine*. Nova Gorica : Zavod Masovna, 2002.

R I A S S U N T O

L'attività di Štefan Kociančič a Gorizia e le sue dichiarazioni nello *Zgodnja danica* (1851–1862)

L'articolo delinea il percorso dell'esistenza del professore di seminario, poliglotta, bibliotecario e sacerdote Štefan Kociančič. Negli anni che visse a Gorizia molte altre funzioni si unirono a quelle che gli erano già state affidate. Poco dopo il 1941 divenne redattore di scritti pastorali sloveni. Più tardi divenne membro onorario dell'Associazione letteraria Slavljansko bralno društvo e fu scelto come membro della Società goriziana Goriška kmečka družba. Fu anche collaboratore e membro onorario dell'Associazione di storia jugoslava di Zagabria. Nel 1957 fu nominato esaminatore prosinodale, nel 1872 divenne avvocato concistoriale, nel 1876 canonico onorario del capitolo metropolitano di Gorizia, nel 1878 incaricato arcivescovile per gli esami di teologia e incaricato ginnasiale. Solo due mesi prima della sua morte divenne rettore del Seminario di Gorizia. Tutte queste funzioni sono state importanti per il rafforzamento dell'identità slovena a Gorizia. Dopo il 1840 fu istituito un corso di lingua slovena per gli studenti di teologia, risultato dell'impegno del clero, che riconobbe al tempo giusto il significato della presenza della lingua slovena nell'opinione pubblica goriziana.

Gorizia interessava Štefan Kociančič in quanto crocevia di diverse culture, usanze, costumi, abitudine e mentalità: ciò lo ha spinto a descrivere gli avvenimenti che vi accadevano, soprattutto quelli connessi con la vita religiosa. Tra il 1851 e il 1861 pubblicava regolarmente i suoi interventi nello *Zgodnja danica*, allora uno dei più influenti settimanali cattolici nella Kranjska (Carniola), condividendo le esperienze della multiculturale Gorizia e del suo entroterra con i lettori dello *Zgodnja danica*. Gli interventi di Štefan Kociančič "Iz Goriške" ("Dal Goriziano") offrono sicuramente un'interessante esperienza storica della città e della sua periferia, come la vedeva questo istrutto poliglotta che visse nella metà del XIX secolo. L'articolo in seguito si occupa di alcuni interventi più interessanti del sacerdote, legati ad avvenimenti locali e di altri che invece si rifacevano ad avvenimenti storici di una certa importanza, avvenuti tra il 1851 ed il 1861, che ebbero allora vasta eco presso l'opinione pubblica goriziana.